

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Купрун Є.П.,
*здобувачка Східноукраїнського
національного університету
імені Володимира Даля,
<https://orcid.org/0000-0003-4168-9759>*

Купрун Є.П. Актуальні питання оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників органів прокуратури.

Стаття присвячена з'ясуванню змісту та окресленню основних проблем оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників органів прокуратури в Україні, як елементу соціального захисту відповідної групи працівників. Встановлено, що в рамках оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівники органів прокуратури отримують певні матеріальні та нематеріальні блага сфери охорони здоров'я. По-перше, такі працівники можуть отримати щорічну допомогу для оздоровлення в розмірі, що не перевищує середньомісячної заробітної плати прокурора (в межах щорічної оплачуваної відпустки). По-друге, працівники органів прокуратури можуть розраховувати на отримання безкоштовного медичного обслуговування (також після їх виходу на пенсію). Доводиться, що передбачені законодавством заходи оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників органів прокуратури в Україні не є достатніми. Цей висновок аргументується тим, що відповідні заходи в дійсності не відповідають високій інтенсивності виконання такими працівниками їх посадових обов'язків, не є симетричними завищеним соціальним очікуванням від їх діяльності та способу їх життя тощо. Враховуючи досвід правового регулювання оздоровчо-рекреаційне забезпечення працівників органів прокуратури в Словаччині, автор пропонує, по-перше, створити та забезпечити діяльність департаменту психологічного здоров'я в структурі органів прокуратури. По-друге, передбачити в законодавстві можливість надання відпусток для поліпшення психологічного здоров'я, враховуючи людиноцентристське спрямування розвитку України, що засноване на прогресивній цивілізаційній ідеї, відповідно до якої людина, її життя та здоров'я – це найвища соціальна цінність.

Ключові слова: здоров'я публічних службовців, оздоровчо-рекреаційне забезпечення, працівники органів прокуратури, соціальна безпека, соціальне забезпечення, соціальний захист.

Kuprun Ye.P. The current issues of health and recreation provision for employees of prosecutor's offices.

This article is concerned with the definition of content, as well as the issues relating to health and recreation in Ukraine (as part of social protection for employees of the prosecutor's offices). It is established that within the framework of health and recreational provision, employees of the prosecutor's office are entitled to certain tangible and intangible benefits in the field of healthcare. Firstly, such employees can receive annual rehabilitation assistance in an amount that does not exceed the average monthly salary of the prosecutor (within the framework of annual paid leave). Secondly, employees of the prosecutor's office can expect to receive free medical care (also after their retirement). It is proved that the measures provided for by the legislation of health and recreational provisions for employees of the prosecutor's office in Ukraine are not sufficient. This conclusion is justified by the fact that the relevant tools do not really correspond to the high intensity of the work of prosecutors. Additionally, they do not reflect the inflated social expectations based on the activities and lifestyle of prosecutors. Taking into account the experience of legal regulation of health and recreational provision for employees of the prosecutor's office in the Slovak Republic, the author suggests, firstly, creating and ensuring the activities of the Department of psychological health in the structure of the prosecutor's office. Secondly, the author points out the need to provide in the legislation the possibility of granting vacations to improve psychological health. The relevant legislative changes will take into account

the humancentred direction of Ukraine's development. This is based on the idea that a person, his health and life are of greater value in society.

Key words: employees of the prosecutors office, health and recreation provision, health of public servants, social protection, social security, social security.

Постановка проблеми. Соціальний захист працівників органів прокуратури України є передбаченим чинним законодавством комплексом обґрунтованих, своєчасних і невідкладних заходів, спрямованих на запобігання різного роду соціально ризикованого впливу на таких працівників, обумовленого їх правовим становищем, соціальним середовищем, характером роботи в органах прокуратури, станом функціонування і забезпечення діяльності органів прокуратури, в результаті чого відбувається формування необхідного рівня соціально безпечного стану працівника органів прокуратури, на якого такі заходи були спрямовані. Метою соціального захисту відповідного кола працівників полягає у всебічному забезпеченні державою належного стану їх соціальної безпеки працівників органів прокуратури, якому зашкоджують соціальні ризики (щонайперше ті, які обумовлені виконанням такими працівниками їх посадових обов'язків). Для цього держава здійснює відповідну соціально-забезпечувальну діяльність в рамках відповідних напрямів – форм соціального захисту, серед яких можна назвати оздоровчо-рекреаційну форму соціального захисту працівників. Ця форма соціального захисту відносно працівників органів прокуратури наразі ще не є в достатній мірі сформованою, що обумовлено актуальними проблемами нормативно-правового упорядкування та здійснення такої соціально-забезпечувальної діяльності, які потребують уточнення.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Хоча на сьогодні відсутні актуальні наукові дослідження і розвідки, присвячені розкриттю поточних питань оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників органів прокуратури України, слід констатувати, що цій формі соціального захисту працівників загалом приділяється увага багатьох українських вчених, серед яких: О. В. Басай, В. В. Безусий, З. В. Білоус, О. В. Епель, В. О. Журавель, М. І. Іншин, Е. Л. Ковалюмнус, Л. Ю. Малюга, А. О. Медвідь, В. П. Мельник, А. М. Острроверх, О. В. Павліченко, А. Б. Парінов, О. П. Рудницька, Д. І. Сіроха, О. С. Соколова, О. Є. Сонін, Р. М. Тимофіїв, С. О. Цимбалюк, Р. І. Шабанов та ін. науковці. Наукові напрацювання цих та інших вчених сприятиме комплексному осмисленню актуальних проблем оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників органів прокуратури.

Метою статті є окреслення основних проблем оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників органів прокуратури України в структурі соціального захисту відповідного кола працівників. Досягнення цієї мети обумовлено виконанням таких завдань: 1) з'ясувати передбачені чинним законодавством України основні вияви оздоровчо-рекреаційного забезпечення відповідного кола працівників; 2) з'ясувати достатність заходів оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників органів прокуратури; 3) на основі прогресивного досвіду держав-членів ЄС сформулювати пропозиції з приводу вдосконалення правового регулювання оздоровчо-рекреаційного забезпечення розглядуваної групи працівників.

Виклад основного матеріалу. Працівники органів прокуратури в контексті соціальної форми соціального захисту наразі можуть розраховувати на отримання щорічної (в рамках щорічної оплачуваної відпустки) допомоги для оздоровлення в розмірі, що не перевищує середньомісячної заробітної плати прокурора – відповідно до ч. 1 ст. 82 Закону України «Про прокуратуру» (далі – ЗУ 2014 року № 1697). Крім того, в ч. 14 ст. 86 ЗУ 2014 року № 1697 також передбачається, що «за пенсіонерами і членами їхніх сімей зберігаються пільги і гарантії соціального захисту, передбачені цим Законом та іншими законодавчими актами». Тобто, оздоровчо-рекреаційне забезпечення працівників органів прокуратури України наразі зводиться до допомоги з оздоровлення та забезпечення безкоштовного медичного обслуговування таких працівників (також після їх виходу на пенсію).

Попри це, український вчений В.В. Безусий, розглядаючи оздоровчо-рекреаційну форму соціального захисту держслужбовців, доходить думки, що вона наразі існує, адже фактично виявляється лише у «грошовій допомозі під час надання щорічної основної оплачуваної відпустки» [1, с. 6]. На вказану обставину також звертають увагу М.Є. Хоружий та З.В. Гбур, констатуючи, що для соціального захисту оздоровчого спрямування держслужбовців характерним те, що таке спрямування відповідного захисту «реалізоване лише в одній формі – фінансова підтримка у наданні базових щорічних оплачуваних відпусток; розрахунок суми забезпечення, виходячи із середньомісячної заробітної плати» [2, с. 105]. Проте, в умовах сьогодення слід констатувати наступне: 1) оздоровчо-рекреаційне забезпечення працівників не лише зводиться до матеріальної форми соціального захисту, але й виявляється в за-

безпеченні безкоштовного медичного обслуговування таких працівників; 2) не можна вести мову про повноцінне існування оздоровчо-рекреаційної форми соціального захисту держслужбовців загалом та працівників органів прокуратури, зокрема, адже її комплексне осмислення дає підстави стверджувати наступне: а) ч. 1 ст. 82 ЗУ 2014 року № 1697 засвідчує, що використаний законодавцем підхід до упорядкування оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників призводить до частково поглинання цієї форми матеріальною формою соціального захисту (тобто, вона фактично відсутня), й це наразі складає собою надзвичайно важливу проблему; б) забезпечення безкоштовної медичного обслуговування таких працівників не є достатнім заходом, який вирішує проблематику забезпечення належного здоров'я (особливо психічного здоров'я) таких працівників.

Осмислюючи масштаб окресленої проблеми зазначимо, що Україна за чисельністю населення тривалий час входила до кола найбільших країн Європи, утім, вже починаючи з 1994 року в нашій державі спостерігається поступове скорочення населення, що зумовлене зниженням рівня народжуваності, а також зі зростанням загальної смертності [3, с. 93; 4, с. 13; 5, с. 317]. Значним чином посилили ефект цієї негативної тенденції два наступні фактори. По-перше, пандемія коронавірусної хвороби COVID-19, а, по-друге, – Російсько-Українська війна, розпочата ще в 2014 році. При цьому слід враховувати також супутні фактори триваючої війни, зокрема, загострення стану невизначеності на тимчасово окупованих територіях, на територіях «сірої зони», через що особи, котрі проживають на цих територіях, відкладають питання реалізації права на батьківство і материнство та ін.

Між тим, слід зауважити на тому, що особливий вплив на чисельність населення України займає фактор здоров'я нації, що також є чинником державотворення та безпеки держави [6, с. 13; 7, с. 839]. Не є виключенням також сфера соціальної політики держави, в якій недостатня увага приділяється забезпеченню соціальної безпеки населення шляхом створення та введення в дію механізмів відслідковування здоров'я населення та впливу на фактори, що погіршують рівень здоров'я Українського народу.

Особливим виявом окресленої проблеми є ігнорування державою потреби належної охорони здоров'я працівників органів публічної влади, котрі виконують трудові (службові) обов'язки в умовах певних обмежень, заборон, а також підвищеного тиску на них з боку контролюючих суб'єктів, зокрема, суб'єктів громадянського суспільства. На цю обставину звертають увагу також українські вчені, котрі справедливо підмічають, що «соціально-правова проєкція людини найтіснішим чином відбивається на психофізіологічному стані людини» [8, с. 94]. За таких обставин «пригноблена людина не лише позбавлена множинних соціальних та правових можливостей, але й також буде відчувати той чи інший біологічний дискомфорт, що може призвести до негативних психологічних станів, котрі часто завершуються (чи трансформуються) у різні захворювання, патології, призводять до суїцидів або ж до рекрутування члена законослухняного суспільства у злочинний світ» [8, с. 94]. Особливо актуальним це питання постає відносно працівників органів публічної влади, діяльність яких спрямована на відновлення справедливості в суспільстві, протидії злочинності тощо. На це вказують також й вчені, констатуючи, що окреслені проблеми крізь призму діяльності професійних публічних службовців та інших працівників органів публічної влади «логічним чином набувають загальносуспільного та загальнодержавного характеру» [8, с. 94], що цілком закономірно, адже результати роботи таких працівників стосуються забезпечення прав людини в державі, забезпечення національної безпеки тощо.

Вказуючи на те, що робота в органах публічної служби характеризується особливостями, які негативним чином позначаються на стані здоров'я кадрів цих органів публічної влади, а отже й на їх соціальному капіталі та на кадровому потенціалі відповідного органу влади, слід вести мову про множинність таких негативних факторів, що загрожують здоров'ю працівників. Так, враховуючи мету та завдання діяльності органів прокуратури, а також характер роботи прокурорів та інших працівників органів прокуратури, можемо дійти думки, що основними шкідливими для здоров'я факторами в роботі цієї групи працівників є те, що така робота характеризується високою інтенсивністю виконання посадових обов'язків, завищеними соціальними очікуваннями від діяльності прокуратури та способу їх життя, тиском суб'єктів громадянського суспільства та іншими суб'єктами на прокурорів щодо вчинення тих чи інших процесуальних дій тощо. Саме тому, в окремих державах-членах ЄС на законодавчому рівні приділяється особлива увага забезпеченню належного рівня здоров'я працівників органів прокуратури. Прикладом цьому є Словачька Республіка, питанням забезпечення належного рівня здоров'я працівників прокуратури в якій приділені частини 1 і 4 глави 7 Закону «Про працівників органів прокуратури». У відповідності до частин 1 і 2 ст. 73 вказаного Закону апарат публічної служби прокуратури та керівники в органах прокуратури зобов'язані в межах своєї компетенції «створювати умови для безпечного виконання прокурорами своїх обов'язків»,

головним чином: встановлювати, підтримувати в робочому стані та вдосконалювати необхідні засоби захисту та здійснювати технічні та організаційні заходи відповідно до загальнообов'язкових правових норм і службових інструкцій для забезпечення безпеки та охорони здоров'я прокурорів при виконанні ними своїх обов'язків; регулярно інформувати прокурорів про загальнообов'язкові правові положення та службові інструкції для забезпечення здоров'я та безпеки під час виконання своїх обов'язків, регулярно перевіряти знання цих правил та постійно вимагати і контролювати їх дотримання та ін. Додатково в ч. 4 ст. 73 Закону Словаччини «Про працівників органів прокуратури» на зобов'язаних суб'єктів покладається обов'язок «забезпечувати, щоб здоров'ю прокурора не загрозувало куріння на його робочому місці». Також у відповідності до статей 76 і 77 Закону «Про працівників органів прокуратури» в органах прокуратури зобов'язані суб'єкти повинні також: 1) з метою підвищення культури роботи прокурора та його службового середовища створювати відповідні умови та дбати про зовнішній вигляд та облаштування службового середовища, соціальних об'єктів та засобів особистої гігієни; 2) забезпечити харчування прокурорів (в службовому приміщенні або поруч з ним), надаючи їм їжу, яку повинна складати одна основна гаряча страва (прокуратурою компенсується в розмірі 65%).

Також важливо звернути увагу й на те, що у відповідності до п. «б» ч. 1 ст. 85 Закону «Про працівників органів прокуратури» прокурору повинно бути забезпечене проходження комплексного профілактичного медичного огляду 1 раз на 2 роки. Також в ст. 84 цього Закону передбачається, що прокурор, котрий пропрацював прокурором не менше 15 років, має право на профілактичну реабілітацію (в реабілітаційних установах, створених або перебувають у віданні Генерального прокурора (далі – ГП), або в обраних прокурором реабілітаційних установах з повним денним перебуванням, або амбулаторно у формі активного відпочинку та лікувально-профілактичних заходів, спрямованих в першу чергу на зміцнення фізичного і психічного здоров'я прокурорів) тривалістю в 1 тиждень у кожному календарному році, починаючи з календарного року, в якому йому виповнюється 40 років. Прокурор, який пропрацював прокурором не менше 20 років, має право на профілактичну реабілітацію тривалістю 2 тижні в кожному календарному році, починаючи з календарного року, в якому йому виповнюється 45 років. Однак, вказане правило не застосовується в тому випадку, якщо прокурору протягом року була надана путівка на санаторно-курортний відпочинок. З вказаного не випливає, що прокурор в Словаччині не має права на компенсацію витрат, понесених у зв'язку з наданням профілактичної реабілітації в обраній прокурором реабілітаційній установі, та витрат на проживання у зв'язку із цим (в межах суми витрат на забезпечення реабілітації та перебування в реабілітаційних установах, створених або перебувають у віданні ГП).

Окрему увагу слід також приділити проблемі низької довіри суспільства до органів публічної влади загалом та до органів прокуратури, зокрема. Так, за результатами соціального опитування «Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України», проведеного Разумков Центром у період з липня по серпень 2021 року, прокуратурі «зовсім не довіряли» 36,7% опитаних, «скоріше не довіряли» – 34,4% («баланс довіри-недовіри» – -53,3%). Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі «зовсім не довіряли» 40% опитаних, «скоріше не довіряли» – 29,3% («баланс довіри-недовіри» – -55,7%). На протигагу цьому «баланс довіри-недовіри» до ЗСУ складав 43,5%, до Національної гвардії України – 17,6, до Служби безпеки України – -12,2 [9]. В контексті цього слід вказати на те, що робота в органі публічної влади, до якого у суспільства є низька довіра, корелюється з концепцією гідної праці, яка має безпосереднє відношення до рівня соціальної безпеки відповідних працівників. Приміром, М.В. Панченко з цього приводу зазначає, що «низький рівень довіри до державного органу та відсутність у цього органу належної репутації обумовлює те, що державні службовці, котрі займають посади у цій службі, можуть відчувати психологічний дискомфорт (образу на осіб, що ототожнюють цих службовців з державним органом та трансформують репутацію цього органу на державних службовців; маргіналізація цих держслужбовців), виконуючи трудову діяльність у цьому державному органі, що призводитиме до приниження відчуття їх власної гідності» [10, с. 85-86]. Враховуючи це, юрист-трудолик доходить думки, що «таку трудову діяльність не можна вважати в повній мірі гідною, зважаючи на психологічне напруження відповідних державних службовців» [10, с. 86]. Іншими словами, робота в органах прокуратури на додаток до специфіки роботи на відповідних посадах, також ускладнюється впливом на психофізіологічний стан працівника, пов'язаний із суспільною думкою про роботу в прокуратурі, що досить часто має стереотиповану форму вияву («всі прокурори корупціонери», «всі прокурори недобросовісні та недоброчесні» тощо). Наслідком цього (сукупно із іншими негативними факторами роботи в прокуратурі – висока інтенсивність праці, підвищена перспективна та негативна відповідальність тощо) може стати те, що в працівників органів

прокуратури можуть з'являтися психологічні проблеми (професійне вигорання, синдром самозванця тощо) чи виникати та розвиватись проблеми із психічним здоров'ям, проблеми із фізіологічним здоров'ям (включно й у вигляді соматичних захворювань).

Висновки. На сьогоднішній день наявні аргументи на користь позиції про потребу виправлення поточного стану нормування оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників органів прокуратури України в контексті їх соціального захисту:

1) характер роботи в органах прокуратури позначається на психофізіологічному здоров'ї працівників, що крізь призму концепції гідної праці засвідчує недостатність матеріально-компенсаторних дій держави, спрямованих на відновлення здоров'я таких працівників (тобто, на недостатність виплати допомоги для оздоровлення). Справа в тому, що виплата допомоги для оздоровлення працівнику органу прокуратури є не основною, а допоміжною формою оздоровчо-рекреаційного забезпечення працівників (наразі фактично поглинута матеріальною формою соціального захисту), яка може використовуватись працівником за призначенням в рамках щорічної оплачуваної відпустки, тоді як підтримка здоров'я працівників – це неперервний процес, який має забезпечуватись державою, як взірцевим, соціально-відповідальним роботодавцем;

2) проблематика психологічного здоров'я Українського народу, а також вплив результатів роботи працівників органів прокуратури мають очевидне соціально-правове значення, яке не може ігноруватись соціальною та правовою державою.

Комплексно осмислюючи окреслену проблему, можемо дійти думки про необхідність створення таких виявів оздоровчо-рекреаційної форми соціального захисту працівників органів прокуратури: 1) *створення та діяльність департаменту психологічного здоров'я в структурі органів прокуратури України*, до основних повноважень якого буде належати: а) надання працівникам органів прокуратури психологічної допомоги, консультацій; б) виявлення у працівників органів прокуратури ознак депресії, емоційного (професійного) вигорання та інших підстав для надання відповідної відпустки; 2) *надання відпусток для поліпшення психологічного здоров'я*, враховуючи людиноцентристське спрямування розвитку України, що засноване на прогресивній цивілізаційній ідеї, відповідно до якої людина, її життя та здоров'я – це найвища соціальна цінність, обумовлює потребу внесення змін до чинного законодавства, що передбачатимуть право працівника органів прокуратури на таку відпустку (також ця відпустка повинна надаватись й іншим державним службовцям, іншим групам працівників, коли для цього є всі підстави та умови).

Список використаних джерел:

1. Безусий В.В. Форми соціального захисту державних службовців в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4(29), Т. 2. С. 3-7.
2. Хоружий М.Є., Гбур З.В. Соціальний захист державного службовця. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 13-14. С. 103-109.
3. Терещук В.М. Депопуляція та старіння населення у соціально-економічному контексті. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки*. 2009. № 1. С. 92-97.
4. Ціборовський О.М. Здоров'я населення і фактори ризику, що впливають на його стан, як об'єкт управління (огляд літератури). *Україна. Здоров'я нації*. 2015. № 2. С. 13-19.
5. Шерстюк Н.С., Соколов А.В. Здоров'я населення України та його вплив на демографічну ситуацію. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 5. С. 316-319.
6. Свінціцький А.С. Здоров'я населення як важливий чинник державотворення та національної безпеки. *Практикуючий лікар*. 2013. № 2. С. 7-13.
7. Шушпанов Д.Г. Соціально-економічні детермінанти здоров'я населення : монографія. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2017. 878 с.
8. Пузанова В.В. Забезпечення психічного здоров'я суддів з метою поліпшення якості здійснення правосуддя. *Правові засади організації та здійснення публічної влади: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Хмельницький, 23–30 квітня 2018 р.)*. Хмельницький: ХУУП, 2018. С. 94-97.
9. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень–серпень 2021 р.) : результати опитування, проведеного Центром Разумкова, 10.08.2021. URL: <https://razumkov.org.ua/napiamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy> (дата звернення: 12.10.2021).
10. Панченко М.В. Правовий механізм забезпечення гідної праці державних службовців України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2019. 455 с.